

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)
การบังคับใช้อายุความในคดีกับหลักนิติธรรม

จัดทำโดย
พลเอก บุญยวัจน์ เครือหงส์
รหัส ๖๐๐๕๒๓

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๕
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

การบังคับใช้อายุความในคดีกับหลักนิติธรรม

พลเอก บุญยวัจน์ เครือหงส์

บทคัดย่อ

ในการไต่สวนข้อเท็จจริง เพื่อดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะต้องดำเนินคดีภายในกำหนดอายุความ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๘๕ เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐถูกกล่าวหาว่า กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมหรือความผิดที่เกี่ยวข้องกัน ต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๔ ในการนำตัวผู้ถูกกล่าวหาที่ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติชี้มูลความผิดส่งฟ้องต่อศาลยุติธรรม ที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้น การที่ มาตรา ๗๔/๑ ได้บัญญัติว่า ถ้าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไปในระหว่างถูกดำเนินคดีหรือระหว่างการพิจารณาของศาล มิให้นำระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ และเมื่อได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำเลย ถ้าจำเลยหลบหนีไปในระหว่างต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ มิให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๘๕ มาใช้บังคับ การปรับใช้กฎหมายวิธีสบัญญัติในมาตรานี้ไปใช้กับคดีที่เกิดขึ้นก่อนการประกาศใช้กฎหมาย ฉบับที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมนี้ จึงเป็นการมิชอบและเป็นการใช้กฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม

คำสำคัญ : อายุความ หลักนิติธรรม การใช้กฎหมายย้อนหลัง

๑. ความนำ

การดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐในกรณีที่มีคำกล่าวหา^๑ ต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ^๒ กระทำความผิดฐานทุจริต กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ในการไต่สวนข้อเท็จจริงเพื่อการดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช.^๓ ในกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการ

^๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๘๕

^๒ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔

^๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๓๔

ทุจริต^๔ เพื่อทราบข้อเท็จจริงและการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน ตามที่ได้มีการกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น ได้กระทำความผิดและมีมูลตามที่มีการกล่าวหาหรือไม่

ในการไต่สวนข้อเท็จจริงเพื่อการดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อการดำเนินคดีอาญาจะต้องรวบรวมเอกสารที่บ่งชี้เกี่ยวกับสถานะของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งได้แก่ชื่อและตำแหน่งของผู้ถูกกล่าวหาและอำนาจหน้าที่ของผู้ถูกกล่าวหาและรวมถึงเอกสารและพยานบุคคลที่เกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาและพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิด ตามที่มีการกล่าวหา วันเวลาและสถานที่ในการกระทำความผิดและความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นความเสียหายในทางทรัพย์สินหรือความเสียหายในทางบริหารราชการหรือความเสียหายในทางปกครองแล้วแต่กรณี

การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้ทราบพฤติการณ์ในการกระทำความผิด วันเวลา สถานที่ ความเสียหายจากการกระทำความผิดและฐานความผิด ในการไต่สวนข้อเท็จจริงนั้น คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องดำเนินการภายในอายุความ^๕ ในแต่ละฐานความผิด และจะต้องตรวจสอบสิทธิในการดำเนินคดีอาญา^๖ ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติไว้ เมื่อได้มีการรวบรวมพยานหลักฐานดังกล่าวครบถ้วนสมบูรณ์จะต้องนำเสนอการไต่สวนข้อเท็จจริง เสนอเข้าที่ประชุมคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อการพิจารณาตามมาตรา ๙๑ ของกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ ในการพิจารณาสำนวนไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. นั้น เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหาใดไม่มีมูล ข้อกล่าวหาอันเป็นอันตกไปและข้อกล่าวหาใดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่ามีมูลความผิด ซึ่งได้แก่มีมูลความผิดทางวินัย ก็จะต้องดำเนินการตามมาตรา ๙๒ สำหรับข้อกล่าวหาใดที่ได้มีมติชี้มูลความผิดทางอาญา ก็จะต้องดำเนินการตามมาตรา ๙๗ ต่อไป

๒. การใช้กฎหมายอายุความในการดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

การดำเนินคดีอาญากับผู้ถูกกล่าวหา ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับอายุความในการดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหา ที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๗๔/๑ ซึ่งบัญญัติว่าในการดำเนินคดีอาญาตามหมวดนี้ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไปในระหว่างถูกดำเนินคดีหรือระหว่างการพิจารณาของศาลมิให้ับระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ และเมื่อได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำเลย ถ้าจำเลยหลบหนีไปในระหว่างต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษมิให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๘ มาใช้บังคับและเมื่อมีการฟ้องคดีก็ให้นำบทบัญญัติของมาตรา ๗๔/๑ มาใช้บังคับโดยอนุโลม ตามมาตรา ๙๘ ของกฎหมายฉบับเดียวกัน

^๔ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๘๕

^๕ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๕

^๖ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๙

การที่กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ได้บัญญัติหลักกฎหมายเพื่อใช้บังคับกับกรณีที่ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไป ในระหว่างถูกดำเนินคดีหรือระหว่างการพิจารณาคดีของศาล กฎหมายมีให้ับระยะเวลาดังกล่าวที่ผู้ถูกกล่าวหาได้หลบหนีไป ในระหว่างการดำเนินคดี ตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือจำเลยได้หลบหนีไป ในระหว่างการดำเนินคดีในชั้นศาลของอัยการสูงสุดหรือของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ฟ้องคดีต่อศาลที่มีอำนาจเหนือคดีนั้น เพื่อดำเนินคดีกับจำเลย ในการบังคับใช้กฎหมายมาตรา ๗๔/๑ กับคดีซึ่งเป็นการบังคับใช้กฎหมายเพื่อให้อายุความในคดีสะดุดหยุดอยู่นั้น ในทางปฏิบัติจะเริ่มนับเมื่อผู้ถูกกล่าวหาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติชี้มูลความผิดและจะต้องนำตัวผู้ถูกกล่าวหาไปฟ้องต่อศาล โดยอัยการสูงสุดหรือโดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ฟ้องคดีเองและเมื่อได้มีการแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาไปศาลแล้วผู้ถูกกล่าวหาไม่ไปศาลตามที่ได้มีการแจ้งเป็นหนังสือและเมื่อได้มีการยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจ เพื่อขอให้ศาลออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหาและในวันที่ศาลที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้น ได้ออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหา การออกหมายจับของศาลจะส่งผลให้อายุความในคดีนั้นสะดุดหยุดอยู่ เนื่องจากผู้ถูกกล่าวหาได้หลบหนีจากการดำเนินคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงส่งผลให้ในการดำเนินคดีนั้น จึงมีให้ับระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความในการดำเนินคดีอาญา ตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๘๕

ในการปรับใช้บทบัญญัติตามมาตรา ๗๔/๑ และมาตรา ๘๘ ของกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ และได้นำไปใช้กับสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยที่กฎหมายฉบับดังกล่าวได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาและมีผลใช้บังคับในวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๕๔ ในการปรับใช้กฎหมายมาตรา ๗๔/๑ และมาตรา ๘๘ ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ ในการบังคับใช้กฎหมายวิธีสบัญญัติหรือกฎหมายที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความนั้น ในทางวิชาการจะมีความเห็นว่าการใช้กฎหมายวิธีสบัญญัติ^๗ สามารถใช้ย้อนหลังกับคดีต่างๆที่เกิดขึ้นก่อน ที่กฎหมายวิธีพิจารณาความนั้นได้ประกาศใช้บังคับ ในการปรับใช้กฎหมายกับคดีตามบทบัญญัติที่กล่าวมา คณะกรรมการ ป.ป.ช. และสำนักงานอัยการสูงสุดได้มีความเห็นตรงกันในการใช้บทบัญญัติของกฎหมายนี้ เพื่อใช้ย้อนหลังกับคดีต่างๆที่เกิดขึ้นก่อนและสามารถใช้ในขั้นตอนการฟ้องคดีกับผู้ถูกกล่าวหาที่ได้หลบหนี ดังนั้น การบังคับใช้กฎหมายในมาตรานี้กับสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงและเมื่อผู้ถูกกล่าวหาได้หลบหนี ไม่ไปศาลตามนัดที่ได้แจ้งเป็นหนังสือ จึงได้มีการยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย ทั้งนี้เพื่อให้อายุความในคดีนั้นสะดุดหยุดอยู่

๒.๑. การใช้กฎหมายในการพิจารณาคดีของศาล

ในการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับอายุความในคดีอาญา เมื่อได้มีการฟ้องคดีต่อศาล สำหรับคดีที่ได้มีการกระทำความผิดก่อน การประกาศใช้กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ ตามมาตรา ๗๔/๑ และมาตรา ๘๘ นั้น ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้

^๗ วีระพงษ์ บังไกร กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีผลย้อนหลัง, ก.ค.-ก.ย. ๒๕๕๒, วารสารกระบวนการยุติธรรม, หน้า ๑๒๓-๑๒๘

ในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๗๙๐๕/๒๕๕๗ ว่าบทบัญญัติตามมาตรา ๗๔/๑ และมาตรา ๙๘ จะตีความและนำไปบังคับใช้แก่คดีที่เกิดขึ้นก่อนพระราชบัญญัติดังกล่าวมีผลใช้บังคับ การตีความกฎหมายนี้ จึงต้องตีความโดยเคร่งครัดจะขยายความไปถึงคดีที่เกิดขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัติดังกล่าวใช้บังคับ โดยไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดแจ้งอันจะเป็นผลร้ายแก่จำเลยมิได้ อายุความฟ้องคดีอาญาแก่จำเลยที่คณะกรรมการ ป.ป.ช.ได้สวนแล้วมีมติว่าจำเลยมีความผิดทางอาญา จึงต้องพิจารณาตามความในประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๙๕ ซึ่งอายุความจะต้องนับตั้งแต่วันที่กระทำความผิด การที่โจทก์นำคดีมาฟ้องเพื่อพ้นกำหนดอายุความ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๙๕ แห่งประมวลกฎหมายอาญา คดีโจทก์จึงขาดอายุความ การตีความกฎหมายของศาลฎีกาที่นำมาปรับใช้ในคดี จึงมีประเด็นในทางวิชาการ เพื่อการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับเหตุผลในการวินิจฉัยคดี โดยใช้หลักนิติธรรมเป็นเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์

๒.๒. หลักนิติธรรม

ในการศึกษาวิเคราะห์ การปรับใช้บทบัญญัติของกฎหมายกับคดีในเรื่องอายุความของศาลฎีกา จึงต้องศึกษาถึงหลักนิติธรรมหรือหลักการพื้นฐานแห่งกฎหมาย^{๘๘} ซึ่งเป็นพื้นฐานของระบบกฎหมายของอังกฤษ ในการศึกษาถึงหลักนิติธรรมหรือ The Rule of Law สรุปได้ว่าการปกครองจะต้องปกครองโดยกฎหมายหรือจะต้องมีหลักนิติธรรมในการปกครอง หลักนิติธรรมจึงมีเนื้อหาทางวิชาการที่ได้อธิบายความหมายอย่างแคบหรืออย่างกว้างและหลักนิติธรรมที่ได้มีการกล่าวถึงในทางวิชาการโดยมีคำอธิบายหรือความเห็นเกี่ยวกับหลักนิติธรรมจากนักวิชาการหรือนักนิติศาสตร์ ทั้งในต่างประเทศและประเทศไทยที่ได้กล่าวถึงหลักนิติธรรม เช่น คำพูดที่กล่าวอ้างกัน^{๘๙} หลักธรรม^{๙๐} หลักธรรมแห่งกฎหมายหรือนิติปรัชญา^{๙๑} ความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย^{๙๒} นิติธรรมวินัย^{๙๓} หรือกฎของกฎหมาย^{๙๔} ประวัติความเป็นมาของหลักนิติธรรม นักกฎหมายรัฐธรรมนูญของอังกฤษ A.V.Dicy^{๙๕} ได้กล่าวถึงแนวคิดของหลักนิติธรรม จะต้องประกอบด้วยสองส่วน ได้แก่องค์ประกอบหลักนิติธรรมและหลักความสูงสุดของรัฐสภา ซึ่งในปัจจุบันหลักนิติธรรมมีความหมายที่กว้างกว่าแนวคิดที่ได้อธิบายได้เขียนไว้ โดยที่หลักนิติธรรมเป็นเรื่องพื้นฐานในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

^{๘๘} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔

^{๘๙} Vitit Mantarbhorn, Rule of Law and Aspects of Human Rights in Thailand From Conceptualization to Implementation, in Asian Discourses of Rule of Law: Theories and implementation of rule of law in twelve Asian countries, France and the U.S. edited by Randall Perenboom, (USA: Routledge, ๒๐๐๔), p. ๔๓๖

^{๙๐} ดุลพาห เล่ม ๑๒ ปีที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๘, หน้า ๘๑-๘๕

^{๙๑} ศิริ วิศิษฎ์ธรรม อัครนนท์, The rule of law, ดุลพาห เล่ม ๑๐ ปีที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ หน้า ๑๑๒๓

^{๙๒} ดุลพาห เล่ม ๑๑ ปีที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๓, หน้า ๑๔๐๘

^{๙๓} ดุลพาห เล่ม ๔ ปีที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๔, หน้า ๓๘๔

^{๙๔} คำวินิจฉัยส่วนตัวของนายธานิศ เกศวพิทักษ์ ตุลาการรัฐธรรมนูญ ในคดียุบพรรคไทยรักไทย

^{๙๕} ประสิทธิ์ ปิวาววัฒนพานิช, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘, ความหมายและองค์ประกอบของหลักนิติธรรม, วารสารสถาบันพระปกเกล้า, ผศ.ดร.อรทัย ก๊กผล รองเลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า, ส.เจริญการพิมพ์ ๑๕๑๐/๑๐ ถนนประชาราษฎร์ ๑ แขวงบางซื่อ เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร ๑๐๘๐๐, หน้า ๕-๒๙

และเป็นหลักการของกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน หลักนิติธรรมเมื่อนำมาใช้ในการปกครองจึงได้มีการพัฒนาหลักนิติธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

๒.๒.๑. องค์ประกอบของหลักนิติธรรม

หลักนิติธรรม ตามที่ไดเซีย ได้เขียนงานวิชาการ ในหนังสือ Introduction to the Study of the Law of the Constitution ซึ่งได้กล่าวถึงหลักนิติธรรมจะมีองค์ประกอบ 3 ประการ ในประการที่หนึ่งได้แก่หลักกฎหมายที่สำคัญของกฎหมายอาญาซึ่งได้แก่หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมายหรือที่นักนิติศาสตร์ ได้ใช้เรียกหลักการของของกฎหมายที่ไม่มีผลย้อนหลังหรือ nullum crimen nulla poena sine lege และบุคคลจะถูกพิจารณาพิพากษาคดี โดยศาลซึ่งได้แก่ศาลยุติธรรม ประการที่สองในเรื่องหลักนิติธรรม ไดเซียได้กล่าวถึงหลักความเท่าเทียมกันของบุคคลต่อกฎหมายและปฏิเสธในเรื่องการมีอภิสิทธิ์หรือ Privileges ซึ่งได้แก่การที่เจ้าหน้าที่ทุกคนทุกตำแหน่งจะต้องอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบเดียวกัน ในการกระทำที่ได้มีการกระทำไปโดยไม่มีอำนาจ ตามกฎหมายเช่นเดียวกับประชาชนและในประการที่สามหลักนิติธรรม ไดเซียได้กล่าวถึงสิทธิขั้นพื้นฐานหรือการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอันเป็นผลมาจากการตัดสินคดีหรือมีการพิจารณาคดีของศาลหรือการที่ศาลได้สร้างหลักกฎหมายจากการพิพากษาคดีหรือที่เรียกกันว่ากฎหมายคอมมอนลอว์

หลักนิติธรรมในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ตามที่ไดเซียได้กล่าวไว้ในประการที่หนึ่งและประการที่สองนั้นจะเป็นหลักกฎหมายที่เป็นสากล และได้รับการยอมรับจากนักนิติศาสตร์ ซึ่งรวมถึงนักนิติศาสตร์ในภาคพื้นยุโรป สำหรับหลักประการที่สามของหลักนิติธรรม เนื่องจากหลักในข้อนี้จัดเป็นเอกลักษณ์ในทางการเมืองการปกครองของประเทศอังกฤษ และมีความแตกต่างจากระบบกฎหมายของภาคพื้นยุโรปหรือในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ จากการที่ไดเซียได้ให้เหตุผลว่า ศาลในระบบอังกฤษเป็นศาลที่มีบทบาทสำคัญในการใช้และการตีความกฎหมาย เพื่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่นในเรื่องของการออกหมายจับหรือการควบคุมตัวนั้นจะกระทำมิได้ หากไม่มีหมายศาลซึ่งถือเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากกระบวนการพิจารณาของศาล การประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนในประเทศอังกฤษ จึงมีที่มาจากคำตัดสินของศาล ซึ่งแตกต่างจากระบบกฎหมายในภาคพื้นยุโรป ที่การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จะต้องบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

๒.๒.๒ หลักความสูงสุดของรัฐสภา

หลักความสูงสุดของรัฐสภา ได้แก่หลักการตรากฎหมายของรัฐสภาซึ่งเรียกว่ารัฐบัญญัติ ดังนั้นกฎหมายที่ตราโดยรัฐสภาจึงเป็นกฎหมายที่มีสถานะในการบังคับที่สูงกว่ากฎหมายที่เกิดจากคำพิพากษาของศาล หรือกฎหมายคอมมอนลอว์ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกิดจากศาลได้ตัดสินคดีและจะใช้เป็นบรรทัดฐานในคดีต่อมา หลักความมีอำนาจสูงสุดของรัฐสภานั้นจึงหมายถึงอำนาจของรัฐสภา ในการตรากฎหมายจะไม่ถูกจำกัดด้วยรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เนื่องจากระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษ ไม่มีรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรและมีความแตกต่างกันกับระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ที่ใช้กันในประเทศภาคพื้นยุโรป รัฐสภาของอังกฤษจึงมีอำนาจในการตรากฎหมายได้ทุกอย่าง การควบคุมอำนาจในการตรากฎหมายของรัฐสภาอังกฤษ จึงมีการควบคุมผ่านทางระบบการเมืองหรือพรรคการเมืองหรือควบคุมผ่านระบบการเลือกตั้ง

หลักความสูงสุดของรัฐสภาได้รับการยอมรับจากฝ่ายตุลาการ ในกรณีที่ฝ่ายนิติบัญญัติ ได้บัญญัติกฎหมายที่มีเนื้อหาของกฎหมายกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในขั้นพื้นฐาน ศาลจะใช้กฎหมายนั้น เพื่อจะรักษาสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนหรือตีความให้มีผลเป็นการจำกัดสิทธิ เสรีภาพของประชาชนให้น้อยที่สุดหรือตีความให้สอดคล้องกับเสรีภาพส่วนบุคคล ที่ได้รับการยอมรับโดยจารีตประเพณีดั้งเดิม^{๑๖}

หลักนิติธรรม ศาสตราจารย์ Joshep Raz^{๑๗} ได้กล่าวถึงหลักนิติธรรม ในความหมายอย่างกว้าง ซึ่งได้แก่การปกครองโดยกฎหมายหรือการเชื่อฟังหรือเคารพกฎหมายของประชาชนหรือการปกครองที่ยึดถือกฎหมายเป็นใหญ่ สำหรับการให้ความหมายเกี่ยวกับหลักนิติธรรมอย่างแคบ เป็นการอธิบายถึงปรัชญาทางการเมือง หลักนิติธรรมในทางวิชาการจึงหมายถึงการปกครองที่รัฐบาล ได้ใช้กฎหมายในการปกครองประเทศและผู้ปกครองหรือรัฐบาลต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเช่นเดียวกันกับประชาชน ดังนั้นความหมายในทางวิชาการของหลักนิติธรรมในความหมายของ Raz จะมีองค์ประกอบ ดังนี้

(๑) กฎหมายต้องใช้บังคับในอนาคต อย่างเปิดเผยและการใช้บังคับกฎหมายจะต้องใช้บังคับกับเหตุการณ์หรือบุคคลในการกระทำที่เกิดขึ้นนับจากกฎหมายมีผลใช้บังคับแล้วหรือการบังคับใช้กฎหมายจะใช้บังคับย้อนหลังไม่ได้ สำหรับในบางกรณีที่ใช้กฎหมายบังคับย้อนหลังได้ ในการบังคับใช้กฎหมายย้อนหลังสำหรับบางสภาวะการณ่นั้นจะต้องไม่ขัดกับหลักนิติธรรม และการบัญญัติกฎหมายจะต้องมีความหมายชัดเจนไม่กำกวมหรือคลุมเครือ

(๒) กฎหมายต้องมีความมั่นคงแน่นอน และกฎหมายไม่ควรถูกเปลี่ยนแปลงบ่อยมากนัก

(๓) การออกกฎหมายหรือการตรากฎหมายต้องมีการพิจารณาโดยเปิดเผย มั่นคง มีความชัดเจนซึ่งได้แก่กฎหมายต้องมีลักษณะเป็นการบังคับเป็นการทั่วไป ไม่ใช่บังคับกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

(๔) ต้องมีหลักความเป็นอิสระของตุลาการ

(๕) ต้องมีกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม

(๖) มีการตรวจความชอบด้วยกฎหมายโดยองค์กรตุลาการ

(๗) ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่าย

(๘) องค์กรที่เกี่ยวข้องในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมไม่ควรมีดุลพินิจ เพื่อการบิดเบือนในการใช้กฎหมาย

๒.๒.๓. หลักนิติธรรมกับกฎหมายไทย

ในการเรียนกฎหมายนักกฎหมายและองค์กรตุลาการได้ยอมรับหลักนิติธรรม ในทางวิชาการ^{๑๘} ได้ให้ความหมายของหลักนิติธรรมคือประมวลหลักของสิทธิขั้นมูลฐาน ที่แทรกอยู่ในองค์การแห่งรัฐซึ่งมีอำนาจและวิธีการอันจะทำให้สิทธิเหล่านั้นมีผล ที่ประกอบด้วยหลัก สถาบัน และวิธีการซึ่งมีอยู่ในกฎหมายอันชุมชนรับรองและคุ้มครองประโยชน์ของเอกชน โดยจำกัดขอบเขตอำนาจของ

^{๑๖} TRS Allan, Law, Liberty, and Justice: The Legal Foundations of British Constitutionalism. Oxford University Press, ๑๙๙๓, p.๑๓

^{๑๗} ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช [๑๕]

^{๑๘} จิตติ ดิงศภัทย์. หลักวิชาซีพนักกฎหมาย. ก.ท.ม.: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕ หน้า ๘๕

เจ้าหน้าที่ของรัฐและหลักนิติธรรมนี้ ใช้บังคับกับฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ตุลาการ และนายความ หลักนิติธรรมจึงเป็นที่รับรองกันว่าเป็นกฎอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการก่อกำเนิดขึ้นมูลฐาน ตามกฎหมาย ศาสตราจารย์ ดร. อุกฤษ มงคลนาวิน^{๑๙} ได้กล่าวถึงหลักนิติธรรมซึ่งจะต้องมีหลักการดังนี้

- (๑) หลักความเป็นอิสระของตุลาการ
- (๒) ความเสมอภาคของประชาชนภายใต้กฎหมายและได้รับการคุ้มครองจาก กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน
- (๓) การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน
- (๔) การปกครองโดยกฎหมายเป็นใหญ่ กฎหมายต้องยุติธรรมและต้องปฏิบัติตามกฎหมายในฐานที่เป็นนิติรัฐ
- (๕) ศาลเป็นสถาบันที่พึ่งสุดท้ายของประชาชน
- (๖) ฝ่ายบริหารต้องเคารพกฎหมาย ปฏิบัติตามกฎหมายและบริหารตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
- (๗) มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างบริสุทธิ์และยุติธรรม ปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายบริหารหรือกลุ่มอิทธิพล
- (๘) ส่งเสริมและสนับสนุนความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย
- (๙) ส่งเสริมและคุ้มครองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- (๑๐) ส่งเสริมและพัฒนากฎหมายเพื่อสร้างความสงบสุขให้กับประชาชนและสังคม
- (๑๑) ไม่มีบุคคลใดอยู่เหนือกฎหมาย

๒.๒.๔ องค์การตุลาการกับหลักนิติธรรม

ในการตัดสินใจของศาลซึ่งเป็นการปรับใช้กฎหมายในคดี ศาลไทยได้นำหลักนิติธรรม มาใช้ในการพิพากษาคดี ถึงแม้ว่าในคำวินิจฉัยคดีจะไม่ได้อ้างถึงหลักนิติธรรมแต่เมื่อได้พิจารณาถึงเหตุผลในการวินิจฉัย การให้เหตุผลทางกฎหมาย ศาลได้ใช้หลักนิติธรรมโดยเฉพาะหลักกฎหมายที่ว่า หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีกฎหมายให้อำนาจอย่างชัดแจ้งแล้ว เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่อาจกระทำการละเมิดสิทธิเสรีภาพที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญได้ ดังปรากฏให้เห็นจากคำพิพากษาดังนี้

นายอำเภอปากเกร็ด ซึ่งเป็นนายทะเบียนมีหน้าที่รับจดทะเบียนสมรสตาม พระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้บอกปิดไม่ยอมรับจดทะเบียนสมรสให้กับผู้ร้องซึ่งเป็นคนต่างด้าว โดยอ้างว่ากระทรวงมหาดไทยมีคำสั่งให้ยับยั้งการจดทะเบียนสมรส ให้แก่คนไทยที่สมรสกับคนต่างด้าวที่ไม่มีใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวและไม่มีสำมะโนครัว ศาลฎีกาได้ตัดสินว่าคำสั่งของกระทรวงมหาดไทยนี้มีได้อาศัยอำนาจตามบทกฎหมาย จึงเป็นเพียงระเบียบภายในระหว่างเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยด้วยกันเท่านั้น จะใช้บังคับแก่บุคคลทั่วไปเช่นกฎหมายนั้นไม่ได้ จำเลยเป็นนายอำเภอผู้มีหน้าที่ตามกฎหมายให้รับจดทะเบียนสมรส จะอ้างคำสั่งของกระทรวงมหาดไทย เพื่อเป็นเหตุไม่ยอมปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายนั้นไม่ได้^{๒๐}

^{๑๙} ศาสตราจารย์ ดร. อุกฤษ มงคลนาวิน. หลักนิติธรรมกับสภาพของสังคมประเทศไทย วารสารจุลนิติ. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๕, หน้า ๔-๕

^{๒๐} คำพิพากษาฎีกาที่ ๘๘๑/๒๕๕๕

ในคดียึดทรัพย์สิน ศาลฎีกาได้พิจารณาคดีเกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมาย ของประกาศ รสช. ฉบับที่ ๒๖ ศาลฎีกา^{๒๑} ได้วินิจฉัยคดีว่าอำนาจของ คตส. ตามประกาศ รสช. ฉบับที่ ๒๖ ข้อ ๒ และข้อ ๖ ที่คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินมีคำสั่งให้มีการยึดทรัพย์สินของนักการเมือง เท่ากับว่าเป็นการสั่งลงโทษสั่งริบทรัพย์สินในทางอาญาและมีได้ให้สิทธิแก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลอื่น ซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงนำคดีไปฟ้องร้องให้เป็นอย่างอื่นได้ อำนาจของ คตส. ในการสั่งยึดทรัพย์สินจึงเป็นอำนาจเด็ดขาดแตกต่างจากอำนาจในการวินิจฉัยของคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง ซึ่งไม่มีอำนาจลงโทษบุคคล ดังนั้น ประกาศ รสช. ฉบับนี้จึงมีผลเป็นการตั้งคณะบุคคลที่มีศาลให้มีอำนาจทำการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเช่นเดียวกับศาลชั้นต่อประเพณีการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยเพราะรัฐธรรมนูญทุกฉบับมีบทบัญญัติให้การพิจารณาพิพากษาอรรถคดี เป็นอำนาจของศาลและการตั้งศาลขึ้นใหม่เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งโดยเฉพาะแทนศาลที่มีอยู่ ตามกฎหมายจะกระทำมิได้

ในคดีอาญาที่เกี่ยวกับอายุความศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาในการดำเนินคดีอาญากับผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติชี้มูลความผิดและพนักงานอัยการสำนักงานอัยการสูงสุดได้ฟ้องคดีนี้ต่อศาล ซึ่งมีประเด็นเกี่ยวกับการบังคับใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.๒๕๔๒ ตามมาตรา ๗๔/๑ และมาตรา ๘๘ ซึ่งสรุปรายละเอียดของคำพิพากษาศาลฎีกา^{๒๒} ในการวินิจฉัยคดีได้ดังนี้

โจทก์ฟ้องว่าจำเลยกระทำความผิดเมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๓๙ ซึ่งในขณะนั้นพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๕๔ ที่ให้เพิ่มความตามมาตรา ๘๘ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.๒๕๔๒ ซึ่งให้นำมาตรา ๗๔/๑ มาใช้บังคับโดยอนุโลม ยังไม่มีผลใช้บังคับเมื่อมาตรา ๗๔/๑ ประกอบมาตรา ๘๘ เป็นบทบัญญัติที่มีให้ในระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความด้วย ประกอบกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๕๔ มิได้มีบทเฉพาะกาลให้นำมาตรา ๗๔/๑ ประกอบมาตรา ๘๘ มาใช้บังคับแก่คดีที่เกิดขึ้นก่อนพระราชบัญญัติดังกล่าวมีผลใช้บังคับ ดังนั้นการตีความกฎหมายจึงต้องตีความโดยเคร่งครัดจะขยายความ ไปถึงคดีที่เกิดขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัติดังกล่าวใช้บังคับโดยที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งอันจะเป็นผลร้ายแก่จำเลยหาได้ไม่เพราะจะขัดต่อความรับผิดชอบของบุคคลในการรับโทษทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒ วรรคหนึ่งกรณีจึงนำมาตรา ๗๔/๑ ประกอบมาตรา ๘๘ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.๒๕๔๒ มาใช้ย้อนหลังเป็นผลร้ายแก่จำเลยมิได้อายุความการฟ้องคดีอาญาแก่จำเลยที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้สวนแล้วมีมติว่าจำเลยมีความผิดอาญาจึงต้องพิจารณา ตามความในประมวลกฎหมาย

^{๒๑} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๙๑๓/๒๕๓๖

^{๒๒} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๗๙๐๕/๒๕๕๗ [http://www. http://www.supremecourt.or.th](http://www.supremecourt.or.th)

อาญามาตรา ๙๕ เมื่อความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗ มีระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี จึงมีอายุความสิบห้าปีนับแต่วันกระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๕(๒) โจทก์ฟ้องคดีนี้ เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๕๔ เกินกว่าสิบห้าปีนับแต่วันกระทำความผิด โจทก์จึงขาดอายุความ

๒.๒.๕ หลักนิติธรรมกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับหลักนิติธรรมเป็นครั้งแรกและได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๓ ววรรค ๒ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาลรวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม และได้บัญญัติไว้ในหมวดว่าด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐใน มาตรา ๗๘(๖)ซึ่งได้บัญญัติว่ารัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน โดยต้องดำเนินการให้หน่วยงาน ทางกฎหมายที่มีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐ ตามกฎหมายและตรวจสอบการตรา กฎหมายของรัฐ ดำเนินการอย่างเป็นอิสระ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปตามหลักนิติธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ในมาตรา ๒๖ ได้บัญญัติเกี่ยวกับหลักนิติธรรมว่าการตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

๒.๓. การวิเคราะห์หลักนิติธรรมในระบบกฎหมายไทย

จากการศึกษาวิเคราะห์หลักนิติธรรมซึ่งได้เริ่มขึ้นในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ของประเทศอังกฤษจะพบว่าองค์ประกอบของหลักนิติธรรมจะต้องมีสามองค์ประกอบได้แก่ หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย หลักความเท่าเทียมกันของบุคคลต่อกฎหมาย และหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยศาลที่พิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งหลักนี้เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในการปกครองของประเทศอังกฤษและหลักการในข้อนี้จะสัมพันธ์กับหลักความสูงสุดของรัฐสภา ในกรณีที่การบัญญัติกฎหมายที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในการบังคับใช้กฎหมายกับคดีศาลจะใช้กฎหมายเพื่อจะรักษาสีทึบขั้นพื้นฐานของประชาชน หรือการตีความกฎหมายให้มีผลเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้น้อยที่สุดหรือการตีความกฎหมายความให้สอดคล้องกับสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลที่ได้รับการยอมรับโดยจารีตประเพณีดั้งเดิมของการปกครอง

การพัฒนาหลักนิติธรรมในเวลาต่อมาจะพบว่าหลักนิติธรรมจะมีความหมายที่กว้างขึ้น ซึ่งถือเป็นหลักนิติธรรมอย่างกว้าง ซึ่งได้แก่ประเด็นของกฎหมายที่ต้องใช้บังคับในอนาคต กฎหมายต้องมีความมั่นคงแน่นอน การตรากฎหมายต้องมีการพิจารณาโดยเปิดเผยมั่นคง มีความชัดเจนและต้องมี

ผลเป็นการบังคับเป็นการทั่วไป ตุลาการต้องมีความอิสระในการวินิจฉัยคดีและมีกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม ต้องมีการตรวจความชอบด้วยกฎหมายโดยองค์กรตุลาการ ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายและองค์กรที่ใช้กฎหมายไม่ควรมีดุลพินิจในการบิดเบือนในการบังคับใช้กฎหมาย

ในระบบกฎหมายไทยหลักนิติธรรมได้รับเข้ามาใช้ในการศึกษาวิชานิติศาสตร์ โดยจะพบการนำหลักนิติธรรมมาใช้ในการเขียนทางวิชาการและเมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์การรับหลักนิติธรรมเข้ามาในระบบกฎหมายไทยนั้นจะพบว่า หลักนิติธรรมนั้นจะสอดคล้องกับหลักการที่ได้อธิบายกล่าวถึงและหลักนิติธรรมในการศึกษาของระบบกฎหมายไทยนั้นจะสอดคล้องกับหลักนิติธรรมในความหมายอย่างกว้าง ซึ่งรวมถึงการบัญญัติกฎหมาย ในระบบกฎหมายของไทยจึงได้มีการบัญญัติกฎหมายที่กล่าวถึงหลักนิติธรรมที่เป็นการสอดคล้องกันของหลักนิติธรรมในระบบการศึกษานิติศาสตร์ของไทยกับต่างประเทศ

๒.๔. การวิเคราะห์หลักนิติธรรมกับการพิพากษาคดีของศาลไทย

ในการใช้หลักนิติธรรมในการพิพากษาอรรถคดีของศาลพบว่าศาลไทยได้มีการให้เหตุผล ในการพิจารณาพิพากษาคดี โดยการใช้ถ้อยคำที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม โดยเฉพาะหลักกฎหมายที่ว่า หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีกฎหมายให้อำนาจอย่างชัดแจ้งแล้ว เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่อาจกระทำการละเมิดสิทธิเสรีภาพที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญได้ ดังเช่นคดีร้องขอจดทะเบียนสมรสของคนต่างด้าว หรือในกรณีของการยึดทรัพย์ตามประกาศ รสช. ฉบับที่ ๒๖ ข้อ ๒ และข้อ ๖ ที่คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินมีคำสั่งให้มีการยึดทรัพย์สินของนักการเมือง อันเป็นการสั่งลงโทษสั่งริบทรัพย์สินในทางอาญาและมีผลเป็นการตั้งคณะบุคคล ที่มีศาลให้อำนาจทำการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ซึ่งเป็นการขัดต่อประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งรวมถึงกรณีการบังคับใช้บทบัญญัติของกฎหมายเพื่อที่จะให้อายุความตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๙๕ ต้องสะดุดหยุดอยู่เมื่อมีการหลบหนี ด้วยการใช้มาตรา ๗๔/๑ ประกอบมาตรา ๙๘ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาใช้บังคับแก่คดีที่เกิดขึ้นก่อนที่พระราชบัญญัติดังกล่าวจะมีผลใช้บังคับ ศาลฎีกาได้วินิจฉัยคดีว่าการบังคับใช้และการตีความกฎหมายจึงต้องตีความโดยเคร่งครัดจะขยายความไปถึงคดีที่เกิดขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัติดังกล่าวใช้บังคับโดยที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งอันจะเป็นผลร้ายแก่จำเลยนั้น ไม่สามารถกระทำได้เพราะจะขัดต่อความรับผิดชอบของบุคคล ในการรับโทษทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งการให้เหตุผลในการวินิจฉัยคดีเมื่อได้ศึกษาถึงเหตุผลนั้นจะพบว่าศาลไทยได้ให้เหตุผลในการวินิจฉัยคดีตามคำพิพากษาฎีกาข้างต้นศาลไทยได้รับหลักการของหลักนิติธรรมมาใช้ในการวินิจฉัยคดีเพื่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

๒.๕. การวิเคราะห์หลักนิติธรรมกับการตรากฎหมาย

ในการบัญญัติกฎหมายในระบบกฎหมายไทยเมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ รัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับได้มีการกล่าวถึงหลักนิติธรรมหรือมีการยอมรับหลักนิติธรรมซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญในเรื่องการปฏิบัติของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาลรวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงาน

ของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรมซึ่งรวมถึงการบัญญัติให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน โดยต้องดำเนินการให้หน่วยงานทางกฎหมายที่มีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐ ตามกฎหมายและตรวจสอบการตรากฎหมายของรัฐ ดำเนินการอย่างเป็นอิสระ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปตามหลักนิติธรรมและรวมถึงการบัญญัติเกี่ยวกับหลักนิติธรรมในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในการตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุมเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

๓. บทสรุป

ในการปรับใช้กฎหมายเพื่อการไต่สวนคดี ในการไต่สวนข้อเท็จจริงเมื่อมีการกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. การไต่สวนข้อเท็จจริงจึงเป็นกระบวนการในการบังคับใช้กฎหมายประการหนึ่ง การที่รัฐสภาได้บัญญัติกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยได้บัญญัติกฎหมายในมาตรา ๗๔/๑ ว่าในการดำเนินคดีอาญาตามหมวดนี้ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไปในระหว่างถูกดำเนินคดีหรือระหว่างการพิจารณาของศาล มิให้นำระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ และเมื่อได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำเลย ถ้าจำเลยหลบหนีไปในระหว่างต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ มิให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๘๘ มาใช้บังคับและเมื่อมีการฟ้องคดีก็ให้นำบทบัญญัติของมาตรา ๗๔/๑ มาใช้บังคับโดยอนุโลม ตามมาตรา ๘๘

บทบัญญัติของกฎหมายที่กล่าวมาข้างต้นจึงมิใช่กฎหมายสารบัญญัติ ในการปรับใช้กฎหมายสำนักงานอัยการสูงสุดและคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ จึงสามารถปรับใช้กับคดีที่เกิดขึ้นก่อนที่กฎหมายฉบับนี้มีผลใช้บังคับนั้นได้ แต่ศาลฎีกาซึ่งได้พิจารณาพิพากษาคดีนี้ได้ให้เหตุผลในการวินิจฉัยคดีว่าการตีความกฎหมายจึงต้องตีความโดยเคร่งครัด จะขยายความไปถึงคดีที่เกิดขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัติดังกล่าวใช้บังคับ โดยที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ โดยขัดแย้งอันจะเป็นผลร้ายแก่จำเลยนั้นไม่ได้ เพราะจะขัดต่อความรับผิดชอบของบุคคลในการรับโทษทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒ วรรคหนึ่ง ซึ่งเมื่อได้วิเคราะห์ถ้อยคำดังกล่าวในการวินิจฉัยคดีของศาลฎีกาตามหลักนิติธรรมจะพบว่าศาลฎีกาได้รับเอาหลักนิติธรรมมาใช้ในการวินิจฉัยคดีนี้ ดังนี้

๑. การใช้กฎหมายย้อนหลังที่เกี่ยวกับอายุความ ซึ่งตามหลักนิติธรรมการใช้กฎหมายต้องใช้บังคับในอนาคต ซึ่งได้แก่การใช้บังคับกฎหมายจะต้องใช้บังคับกับเหตุการณ์หรือบุคคลในการกระทำที่เกิดขึ้นนับจากกฎหมายมีผลใช้บังคับแล้ว สำหรับการปรับใช้บังคับกฎหมายย้อนหลัง สำหรับบางกรณีที่ใช้

กฎหมายบังคับย้อนหลังได้ ในการบังคับใช้กฎหมายย้อนหลังสำหรับสภาวะการณ์นั้นจะต้องไม่ขัดกับหลักนิติธรรม ซึ่งในการใช้กฎหมายเพื่อการพิจารณาคดีนี้ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติข้างต้นไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายในมาตราใดในฉบับดังกล่าวที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการบังคับใช้กฎหมายย้อนหลังกับคดีที่เกิดขึ้นก่อนการประกาศใช้กฎหมาย จึงเป็นการแปลและการใช้กฎหมายของศาลที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมที่ได้แก่การใช้กฎหมายต้องใช้บังคับในอนาคตและหลักไม่มีกฎหมายก็ไม่มีอำนาจและไม่มีกฎหมายก็ไม่มีความผิด ทั้งนี้เพื่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

๒. ในการใช้กฎหมายที่มีผลเป็นการย้อนหลัง ในวงการนิติศาสตร์ไทยได้ยอมรับให้กฎหมายที่มีผลเป็นการย้อนหลังได้มีดังนี้

ต้องมีบทกฎหมายบัญญัติชัดเจนว่าให้มีผลย้อนหลังและต้องไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญ และจะต้องใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม เพื่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน ความมั่นคงของสังคมหรือเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อตีความกฎหมายหรือเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับเขตอำนาจศาลและวิธีพิจารณาของศาลหรือเมื่อเป็นกฎหมายอาญาที่ใช้บังคับย้อนหลังได้เมื่อเป็นกฎหมายที่เป็นคุณ และในเรื่องอายุความที่จะบังคับใช้ย้อนหลังได้ต้องเป็นอายุความที่สั้นกว่าในกฎหมายเดิม

ดังนั้น อายุความตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๙๕ และตามที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๗๔/๑ ประกอบมาตรา ๙๘ ซึ่งเมื่อมีการออกหมายจับจำเลยแล้วจะถือว่าจำเลยหลบหนีในระหว่างการพิจารณาคดีและจะทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่นั้น ไม่สามารถใช้บังคับกับคดีนี้ได้เนื่องจากการขัดกับหลักนิติธรรมประกอบกับเป็นการใช้กฎหมายที่ไม่เป็นคุณกับจำเลยและไม่เข้าข้อยกเว้นที่จะใช้กฎหมายย้อนหลังได้และในประเด็นที่ทำการศึกษาวิเคราะห์นี้ การที่อายุความสะดุดหยุดอยู่ในช่วงเวลาที่มีการหลบหนีจะทำให้อายุความในการบังคับใช้กฎหมายในฐานะความผิดนั้นๆมีระยะเวลาที่ยาวกว่าอายุความที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๙๕ อายุความสะดุดหยุดอยู่จึงไม่เป็นคุณแก่จำเลย การปรับใช้กฎหมายกับคดีย้อนหลังจึงขัดกับหลักนิติธรรม ศาลจึงต้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

๓. ศาลไทยได้ใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อใช้ในการวินิจฉัยคดี โดยยึดหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งเป็นหลักนิติธรรมและเป็นหลักที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่ได้บัญญัติรองรับว่าในการปฏิบัติของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการบังคับใช้อายุความในคดี ในเมื่อเป็นการบังคับใช้กฎหมายเพื่อให้อายุความตามได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา ๙๕ ต้องยืดอายุความในกรณีที่จำเลยหลบหนีในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลโดยมิให้นำระยะเวลาที่จำเลยหลบหนีนับรวมเข้ากับอายุ

ความในคดีเดิม จึงเป็นการทำให้อายุความในคดีเดิมที่มีการหลบหนีและระยะเวลาในช่วงที่ได้หลบหนี จึงเป็นเวลาที่ไม่รวมอยู่ในอายุความเดิม ดังนั้นเมื่อบทบัญญัติของกฎหมายข้างต้นไม่มีบทบัญญัติ ในมาตราใดๆของกฎหมายที่ให้ผลเป็นการใช้บังคับกฎหมายย้อนหลังได้ ทั้งในชั้นของการไต่สวน เมื่อมีการนำบทบัญญัติในมาตรา ๗๔/๑ มาใช้กับคดีและในการฟ้องคดีต่อศาลให้นำมาตรา ๗๔/๑มาใช้ บังคับโดยอนุโลมประกอบมาตรา ๘๘ นั้น การตีความเพื่อใช้บังคับกฎหมายในคดีจึงขัดกับหลักนิติ ธรรมหรือไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมซึ่งศาลจะใช้กฎหมายนั้น เพื่อรักษาสีที่ขึ้นพื้นฐานของ ประชาชนหรือตีความให้มีผลเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้น้อยที่สุด หรือตีความให้ สอดคล้องกับเสรีภาพส่วนบุคคลที่ได้รับการยอมรับตามระบบการปกครอง

๔. ในการบังคับใช้อายุความในคดี ตามกฎหมายที่รัฐสภาได้ตราขึ้นเพื่อใช้บังคับกับคดีที่อยู่ใน อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และในการพิจารณาคดีของศาล ในการปรับใช้บทบัญญัติ ดังกล่าวนั้น ศาลจะมีความอิสระในการวินิจฉัยคดีและการใช้กฎหมายในคดีนี้จะสอดคล้องกับ หลักนิติธรรมในประเด็นหลักความเสมอภาคของประชาชนภายใต้กฎหมายและได้รับการคุ้มครองจาก กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งบทบัญญัติกฎหมายนี้จะใช้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ในอำนาจไต่สวนใน การดำเนินคดีที่ใช้เฉพาะกับคดีที่มีการกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น การที่ศาลปรับใช้อายุความ ต้องใช้ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๘๕ จึงเห็นได้ว่าเป็นการปรับใช้บทบัญญัติของกฎหมายที่ เป็นการเท่าเทียมกันกับกรณีที่ประชาชนเป็นผู้กระทำความผิดซึ่งต้องใช้อายุความอย่างเดียวกัน ตาม หลักนิติธรรม ทั้งนี้เมื่อไม่กฎหมายให้ย้อนหลัง

๕. หลักนิติธรรมเป็นหลักของหลักกฎหมายที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่องค์กรที่ใช้อำนาจรัฐ ตามกฎหมายจะละเมิดหลักนิติธรรมนี้ในการบังคับใช้กฎหมายมิได้ หากมีการละเมิดหลักการนี้ในการ บังคับใช้กฎหมายศาลจะเป็นองค์กรสุดท้ายที่จะต้องวินิจฉัยคดีเพื่อให้การดำเนินคดีขององค์กรต่างๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรมเพื่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

๔. ข้อเสนอแนะ

๑. ในการใช้กฎหมายเพื่อการปฏิบัติงาน ในการตีความกฎหมายเพื่อการปฏิบัติจะต้องตีความ ที่มีผลให้กฎหมายที่มีอยู่สามารถบังคับใช้ได้ การตีความกฎหมายที่ทำให้กฎหมายหมดสภาพบังคับจึง เป็นการตีความที่ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการมีกฎหมาย

แต่ในการตีความกฎหมายเพื่อให้มีผลเป็นการใช้บังคับกฎหมายในทางปฏิบัติได้ จะต้อง ตรวจสอบกับหลักนิติธรรมกล่าวคือเมื่อตีความกฎหมายนั้นเพื่อให้มีผลเป็นการบังคับใช้กฎหมายได้ แล้วการใช้กฎหมายนั้นจะต้องไม่ขัดกับหลักนิติธรรมหรือต้องใช้ตีความกฎหมายให้สอดคล้องกับ หลักนิติธรรม

๒. ในกรณีที่กฎหมายสามารถตีความได้หลายทาง การบังคับใช้กฎหมายจะต้องใช้ในทางที่ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายและจะต้องสอดคล้องกับหลักนิติธรรม

บรรณานุกรม

- ๑.พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒
- ๒.ประมวลกฎหมายอาญา
๓. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
- ๔.ระพีพร บึงไกร กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีผลย้อนหลัง, ก.ค.- ก.ย. ๒๕๕๒, วารสารกระบวนการยุติธรรม
๕. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔
- ๖.ตุลพาห เล่ม ๑๒ ปีที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๘
- ๗.ตุลพาห เล่ม ๑๑ ปีที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๓
- ๘.ตุลพาห เล่ม ๔ ปีที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๔
- ๙.ศิริ วิศิษฎ์ธรรม อัครนนท์, The rule of law, ตูลพาห เล่ม ๑๐ ปีที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ หน้า ๑๑๒๓
- ๑๐.คำวินิจฉัยส่วนตนของนายธานิศ เกศวิทักษ์ ตุลาการรัฐธรรมนูญ ในคดียุบพรรคไทยรักไทย
- ๑๑.ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘, ความหมายและองค์ประกอบของหลักนิติธรรม, วารสารสถาบันพระปกเกล้า, ผศ.ดร.อรทัย ก๊กผล รองเลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า, ส เจริญการพิมพ์ ๑๕๑๐/๑๐ ถนนประชาราษฎร์ ๑ แขวงบางซื่อ เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร ๑๐๘๐๐
- ๑๒.จิตติ ดิงศภักดิ์. หลักวิชาซีพนักกฎหมาย. ก.ท.ม. : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕
- ๑๓.ศาสตราจารย์ ดร. อุกฤษ มงคลนาวิน. หลักนิติธรรมกับสภาพของสังคมประเทศไทย วารสารจลนิตี. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๕
๑๔. คำพิพากษาฎีกา [http://www. http://www.supremecourt.or.th](http://www.supremecourt.or.th)
- ๑๕.Vitit Mantarbhorn, Rule of Law and Aspects of Human Rights in Thailand From Conceptualization to Implementation, in Asian Discourses of Rule of Law: Theories and implementation of rule of law in twelve Asian countries, France and the U.S. edited by Randall Perenboom, (USA: Routledge, ๒๐๐๔)
- ๑๖.TRS Allan, Law, Liberty, and Justice: The Legal Foundations of British Constitutionalism. Oxford University Press, ๑๙๙๓